
INSTAL·LACIONS ARTÍSTIQUES: UN RECURS PER A L'ESCOLA INFANTIL

Curs 2019- 2020

Universitat
de Girona

NORA FONT JORDANA
TUTORA: MONTSERRAT CALBÓ ANGRILL
Grau en Mestra d'Educació Infantil

ÍNDEX

Resum del contingut

1. INTRODUCCIÓ	3
2. MARC TEÒRIC	5
3. MÈTODE	9
○ Contextualització	9
○ Objectius	10
○ Disseny i procediment	11
4. RESULTATS	13
○ Guia per a mestres.....	13
○ Aplicació pràctica i anàlisi.....	27
5. DISCUSSIÓ I CONCLUSIONS	29
○ Discussió	29
○ Conclusions	31
6. REFERÈNCIES BIBLOGRÀFIQUES	33
7. REFERÈNCIES DE LES IMATGES	34

RESUM

La finalitat d'aquest estudi és presentar les instal·lacions artístiques com a recurs en l'etapa d'educació infantil, a partir de la creació d'una guia que acompanyi els docents en el procés de preparació, creació, presentació i avaluació de les instal·lacions artístiques, per a poder dissenyar i dur a terme propostes d'aquesta mena amb els infants de les seves aules. Ha estat elaborada a través de la justificació teòrica i de la cerca d'exemples de bones pràctiques amb aquesta metodologia.

Paraules clau: Escola bressol i infantil, instal·lacions artístiques, recurs, experimentació, manipulació.

ABSTRACT

The aim of this research is, to introduce the artistic installations as a resource in the early childhood stage, grounded by the creation of a guide to join the teachers in the procedures of preparation, creation, presentation and evaluation of the artistic installations, to be able to design and finalize this sort of proposals at the early childhood education. It's been elaborated by the theoretical justification as well as the research of good practices with this methodology.

Key words: Nursery and infant school, artistic installations, resources, experimentation, manipulation.

1. INTRODUCCIÓ

Actualment, l'educació està en un procés de canvi, on la innovació pedagògica, o renovació d'antics mètodes, prenen cada vegada més rellevància. Es dóna més importància a canviar l'educació i que aquesta parteixi de la manipulació i experimentació dels infants partint dels coneixements previs, per tal de crear un aprenentatge significatiu, on els infants es tornin protagonistes del seu propi aprenentatge.

És per això que es posen en dubte moltes de les accions portades a terme a les escoles fins ara buscant una transformació educativa encaminada a crear aquest canvi. Es busca una metodologia vivencial que permeti el desenvolupament global dels infants i, que el docent actuï com a acompanyant del procés d'aprenentatge dels infants, efectuant a més a més una pràctica reflexiva per tal de prendre consciència de la importància de la seva tasca, i així poder millorar-la i aprendre cada dia.

L'educació infantil dels 0 als 3 anys és una etapa molt important i bàsica en el desenvolupament integral dels infants. Comprèn un període en el qual aquests afronten els seus primers contactes amb el món que els envolta i aquest contacte es crea a través dels sentits principalment. Els infants són curiosos, i adquireixen els seus primers aprenentatges interactuant amb l'entorn, observant, experimentant, manipulant, explorant, comparant... Accions que cal fomentar en el context escolar, per tal que l'aprenentatge es produeixi a través dels sentits, potenciant l'etapa sensorial que viuen.

El docent ha de procurar dissenyar propostes educatives que fomentin tots aquests factors, oferint a l'infant oportunitats d'aprenentatge diversificades que generin les bases pels posteriors aprenentatges que s'adquiriran.

Tenint en compte aquests elements un recurs per a poder utilitzar a l'escola per a fomentar tot aquest procés d'aprenentatge són les instal·lacions artístiques, ja que proporcionen als infants un entorn on desenvolupar-se lliurement a través d'elements quotidians que puguin manipular sense unes consignes prefixades, solament amb la curiositat i interès dels infants participants.

Les mestres poden adaptar aquest recurs a qualsevol situació de l'escola, ja que permet una flexibilitat molt gran, per a ajustar-se a les necessitats dels infants i poder globalitzar qualsevol temàtica o coneixement que es vulgui treballar a l'escola.

Aquest estudi pretén remarcar la importància de les instal·lacions artístiques a través de la fonamentació teòrica, i exemplificació de la utilització a les aules. Demostrant els grans beneficis del recurs tant pels infants de l'etapa 0 a 3 anys com per als infants més grans, com per a les mestres que el vulguin utilitzar a les seves aules.

Per tal de fomentar-ne la utilització a les aules l'objectiu del treball és elaborar una guia que acompanyi els docents en el procés de preparació, creació, presentació i avaluació, per poder portar a terme una instal·lació artística en l'etapa d'infantil. D'aquesta manera les persones que vulguin portar-la a terme disposaran de les eines necessàries per poder crear una instal·lació artística i portar-la a la pràctica amb els infants.

2. MARC TEÒRIC

En educació infantil la majoria dels aprenentatges, es realitzen a través de l'experimentació, la manipulació, i la utilització de recursos materials, que generen l'estimulació de tots els sentits.

Els primers anys de vida, els infants seguint el seu impuls cap al descobriment, la curiositat, el desig de saber i conèixer l'entorn immediat, procedeixen a l'ús dels sentits, però sobretot els que més es desenvolupen són el tacte i la vista (Moreno, 2013).

Qualsevol material es pot utilitzar com a recurs en el procés d'ensenyament-aprenentatge, però no tots són concebibles per aquest fi. Tal com afirma, Moreno (2013), gràcies a la creativitat, imaginació, investigació i experiència dels docents, que aquests mateixos s'adaptin a les necessitats i característiques dels alumnes amb el fi d'aconseguir les competències educatives perseguides.

És per això, que a través de la realització d'una bona planificació i utilització dels recursos materials, podem aconseguir tots els objectius en educació infantil. En aquest procés, l'infant construirà les bases per l'adquisició de les competències, tan necessàries per continuar el procés d'aprenentatge durant els anys.

Les instal·lacions artístiques sorgeixen com a expressió artística en els anys seixanta del segle passat en les derives dels happenings d'Allan Kaprow (Larrañaga, 2001). La instal·lació irromp en un espai per a constituir-se en una obra d'art on intervé sòl, parets, llums i altres objectes de qualsevol matèria i forma que s'incorporin, podent ser fins i tot immaterials o mixtos. Les quals destaquen per la nova concepció que s'atorga a l'objecte i a la relació d'aquest en un espai i temps determinat.

Les instal·lacions estan basades en la tècnica del ready-made que consisteix a treure un objecte del context que li és habitual i situar-lo en un altre context construint una situació nova amb un missatge estètic, a vegades també social o polític (Martínez, 2009), és a dir, transformar objectes d'ús quotidià en obres d'art sense modificar el seu aspecte extern.

Fer una instal·lació és «preparar un lloc perquè pugui ser utilitzat per l'usuari d'una determinada manera» (Larrañaga, 2001). D'aquesta manera és el participant el que va configurant i transformant la instal·lació, la qual sempre serà efímera, ja que tot i tenir un mateix principi sempre serà transformada de forma diferent segons les circumstàncies que l'envolten.

Per a Abad (2008), l'experiència estètica és una manera de comprendre totes les imatges del món i proporciona als infants claus per a interpretar-les i dotar-les de significat, a través de la manipulació i l'experimentació, estratègies pròpies de la primera infància.

Autors com Lapolla et al. (2017) afirmen que “la introducció de la instal·lació com a experiència estètica en el context escolar, potència en el nen el desenvolupament de la creativitat, la capacitat lúdica, la imaginació, el treball col·laboratiu” i a més a més ens permet treballar les diferents àrees de coneixement des d'una perspectiva global i integradora, introduint als infants la importància de crear la seva pròpia mirada.

A través dels estudis i experiències pedagògiques de Abad (2008, 2011, 2014) i Díaz-Obregón (2003) podem afirmar que la metodologia de l'art instal·lat és molt valuosa per a l'aprenentatge de nens i nenes.

Per a poder situar l'art dins del context escolar Javier Abad va portar als espais educatius les instal·lacions amb el propòsit de generar llocs bells i amables des de la seducció estètica de Reggio Emilia. En introduir-los al context escolar, va observar el plaer visual que això provocava en els infants i com aquests, entraven en la instal·lació i la transformaven a través del joc lliure. És llavors quan van començar a proposar espais de joc vinculats amb sentit pedagògic. D'aquesta manera, les instal·lacions a més d'obres que contemplar, es converteixen en espais transitables i transformats a través del joc i les relacions (Abad i Ruiz, 2014).

Les instal·lacions en el context educatiu es presenten com a espais de simbolització i joc, que posa l'èmfasi en l'experiència artística com a vehicle de trobada i participació. Les instal·lacions es converteixen en espais on els nens/as puguin explorar, participar, compartir amb uns altres, fer, desfer o descobrir (Lapolla, et al. 2017).

En la metodologia de les instal·lacions artístiques aquestes parteixen d'un procés (Díaz-Obregón, 2006), no són una activitat puntual sinó un procés de descobriment a través de l'autoreflexió personal i col·lectiva. La seva metodologia pretén modificar concepcions i actituds, millorant o transformant, els processos d'ensenyament-aprenentatge. Els alumnes poden expressar-se en un espai de llibertat i construir els seus propis coneixements a través del joc i interacció amb el que els envolta (Martínez, 2009).

S'opta per una metodologia constructivista en la qual els infants són els protagonistes del joc i dels seus propis aprenentatges, els quals van construint de manera activa, interactuant amb els seus iguals, els elements i l'espai.

La transformació de l'aula mitjançant la realització d'instal·lacions ha de permetre al nen "entrar en el joc" a través de diferents maneres d'interpretació (Abad i Ruiz de Velasco, 2014). Abordar aquest tipus de pràctiques suposa donar la paraula als nens, és a dir, atorgar-los el paper actiu, brindant-los un espai en el qual són protagonistes dels seus propis processos d'aprenentatge per mitjà de la vivència i la interacció (Lapolla et al., 2017).

A través de la instal·lació i del joc simbòlic que aquesta propícia, els nens "aprenen a viure", interaccionen amb els seus iguals, comparteixen, s'expressen, experimenten... Són lliures i desenvolupen la seva imaginació i creativitat (Martínez, 2009).

L'espai ofert ha de permetre "entrar en joc" a través de diferents tipus d'interpretacions i interpel·lació (Abad i Ruiz de Velasco, 2014, p. 11). Aquests autors indiquen que les instal·lacions artístiques tenen les característiques següents:

- Els objectes es presenten organitzats perquè els nens tinguin un ordre inicial com a referència que els aportï seguretat per a moure's i interactuar amb l'espai i els objectes.
- S'ofereixen els objectes justos, no estructurats i amb una certa quantitat, que permetin ser utilitzats per diversos nens alhora.
- Els objectes es trien per les seves característiques i complementarietat entre ells i han de possibilitar operacions diverses.
- Les regles del joc sorgeixen de manera espontània i es van reajustant, la qual cosa proporciona singularitat i complexitat a la proposta.

Tots els alumnes entren en el joc i poden participar lliurement, experimentant, jugant, aprenent... Aquest ambient creat en un entorn tranquil i relaxat que convida a la participació, afavoreix la integració i el valor inclusiu del grup classe. Aquests poden desenvolupar-se segons el seu grau de maduresa i/o desenvolupament, aquest espai els permet assolir els seus propis objectius, ja que són pràctiques que s'adapten a tots els nivells i etapes, respectant l'evolució de cada infant.

A més de la concepció espaciotemporal i el paper actiu de l'espectador, així com la potenciació de la interactivitat entre tots dos elements, poden assenyalar-se altres característiques pròpies de la instal·lació com són l'ús de materials diversos, la utilització de diferents recursos sensorials (sons, olors, sensacions tèrmiques, etc.), l'assimilació de diferents escales, llibertat conceptual, emplaçament (espais exteriors, urbans, galeries, museus...), la tècnica ready-made i la possible durada, determinada o indeterminada (Riaño, 2019).

Els objectes o artefactes que es van construir en la instal·lació van oferint possibilitats de fer associacions i establir significats tant per les seves propietats (grandàries, textures, colors, etc.), com per la seva disposició en l'espai (agrupats, estesos, penjats, en espiral, etc.). Mai es busca un resultat determinat, sinó que és el mateix grup de participants el que va conformant el resultat final de la instal·lació (Martínez, 2009).

Aquest espai també permet al docent observar la situació de cada infant

respecte, el seu nivell maduratiu i respecte als altres, igual que totes les interaccions que s'estableixen, tant amb els objectes com amb els iguals, per això és molt important tenir en compte la documentació que es portarà a terme durant l'activitat per la posterior avaluació. En aquest sentit, Hoyuelos (2007) comenta la importància de deixar una constància estètica i narrada de manera visual i audiovisual.

3. MÈTODE

CONTEXTUALITZACIÓ

En un principi aquest estudi volia tenir una finalitat d'estudi de camps sobre la implementació del recurs de les instal·lacions artístiques, concretament en una escola de Sant Pere de Vilamajor (Barcelona) amb infants de P1 d'edats compreses entre 1 i 2 anys. A conseqüència de la crisi sanitària mundial i seguidament de la declaració de l'estat d'alarma i posterior tancament de les escoles, degut al COVID-19, l'objectiu d'aquest treball s'ha vist obligat a canviar.

No obstant, i volent seguir amb el meu objectiu i plantejament inicial sobre el recurs de les instal·lacions artístiques en l'entorn educatiu, m'he vist encaminada a crear una guia per les persones que vulguin utilitzar aquest recurs tant a les escoles com en altres espais amb grups d'infants de l'etapa d'infantil, com per exemple una ludoteca o biblioteca.

Aquesta guia, com ja he comentat va dirigida especialment al personal docent de les escoles d'infantil, i a persones amb un contacte directe amb diferents grups d'infants d'entre 0 i 6 anys.

A causa de la meua experiència en diferents escoles considero destacar la importància del recurs de les instal·lacions artístiques dins del context escolar, per tal de no solament potenciar l'ús de l'art, sinó per ajudar al desenvolupament integral dels infants tan important en aquesta primera etapa.

Aquest recurs tot i que els darrers anys ha començat a ser més conegut pels mestres, encara no és considerat com un element d'importància a les escoles i moltes persones no el coneixen, va ser per això que durant les meves pràctiques a l'escola vaig creure necessari destacar aquest recurs, per a més a més potenciar l'ús de materials rics per fomentar el desenvolupament dels infants a través de la manipulació i experimentació.

OBJECTIUS

L'objectiu d'aquest treball a més a més de donar a conèixer les instal·lacions artístiques a les mestres i personal docent, pretén animar-les a portar-les a terme a les seves aules, demostrar la importància per l'aprenentatge i desenvolupament dels infants i donar a veure que és un recurs fàcil de gestionar i que portat a terme degudament, pot ser molt profitós per a totes les parts participants.

Amb la guia totes les persones que vulguin portar a terme una instal·lació artística seran capaces de seguir un procés correcte i, a més a més, estar segures de perquè realitzen el que realitzen i amb quina finalitat. A més a més, aquesta guia és aplicable a qualsevol temàtica i també a les diferents característiques i possibilitats dels infants, per tal serà adaptable a totes les situacions possibles.

OBJECTIU PRINCIPAL

- Elaborar una guia que acompanyi els docents en el procés de preparació, creació, presentació i avaluació, per poder portar a terme una instal·lació artística en l'etapa d'infantil.

OBJECTIUS ESPECÍFICS

- Presentar les instal·lacions artístiques com a recurs en les aules.
- Fer una recopilació de les eines necessàries per tal de poder crear instal·lacions artístiques.
- Donar indicacions de com introduir i avaluar les activitats amb/en instal·lacions.

DISSENY I PROCEDIMENT

FASES DE L'ELABORACIÓ DEL RECURS PER A MESTRES.

En aquest apartat explicaré com he arribat a crear aquesta guia que pretén ser coherent amb els objectius que acabo de plantejar.

1. La primera fase és elaborar el Marc Teòric i estat de la qüestió: Primer faré una cerca dels referents sobre la temàtica a tractar i els aspectes que vull destacar, també cercaré experiències i teories, per recollir tot el que envolta les instal·lacions artístiques, i aquells coneixements que estan inclosos indirectament:
  - Pràctiques i teories d'educadors experts en instal·lacions artístiques.
  - Cerca de referents sobre art i educació. I com incloure aquesta en el context escolar.
  - Cerca per internet i altres xarxes sobre experiències en contextos educatius reals (escoles, blogs, ludoteques, museus...).
  - Altres recursos suggestius que podrien estar-hi relacionats: ambients, espais, exposicions...
  - Possibilitats educatives, avaluació.
2. La segona fase és desenvolupar, a partir del marc teòric i dels referents, les preguntes per a elaborar l'índex de la guia. Un cop recopilada la informació i documentació necessària es tracta de desenvolupar la pregunta de partida (Què necessita saber una mestra per a...)

Aquesta guia està pensada i creada per tal de poder respondre a les següents qüestions:

- Que és una instal·lació artística i perquè pot convertir-se en un recurs educatiu?
- Quina importància té l'art a l'escola? I perquè les instal·lacions artístiques afavoreixen aquesta immersió?
- Per a què serveixen les instal·lacions en el context escolar?
- Com poden ser les d'instal·lacions, quines tipologies i estils existeixen i per a què serveixen? Les podem classificar en relació a l'espai, la forma, l'ordre, la distribució, quantitat de materials? Etc.
- Com plantegem el procés de crear una instal·lació a l'aula?
- Com presentar, introduir i finalitzar l'activitat a l'aula? Com la portem a terme amb els infants?
- Com avaluar l'activitat i tot el seu procés? Com valorar l'aprenentatge dels infants en les instal·lacions artístiques? Com valorar el procés seguit per la mestra?
- On trobar més informació i exemples? (referents d'internet, articles, Facebook, blogs, etc.)

3. La tercera fase és la proposta de la guia, el qual es presenta a l'apartat de resultats, igual que l'anàlisi i valoració d'aquests resultats. Aquesta guia serà revisada i avaluada segons els meus propis criteris en relació amb els objectius i la recerca d'informació recopilada durant tota la cerca dels referents per al marc teòric. D'aquesta manera serà possible fer una valoració sobre si aquesta guia compleix les expectatives, si és coherent, convincent, completa i sobretot útil. També es reflexionarà sobre el per què del compliment o no d'aquests factors.

4. RESULTATS

LA GUIA PER A MESTRES

En primer lloc, presento la guia com a resultat de la meva investigació, per tal de crear una orientació per les mestres, en la creació d'una instal·lació artística per a l'escola infantil.

❖ INTRODUCCIÓ

Per promoure el joc espontani i lliure, i a partir del meu mètode, proposo la utilització de les instal·lacions de joc o instal·lacions artístiques dins del context escolar. Per facilitar l'ús d'aquest recurs a les aules, plantejo la següent guia pensada per ajudar i acompanyar el personal docent, especialment a les mestres i auxiliars d'infantil en el procés de preparació, creació, realització i posterior avaluació d'una instal·lació en l'etapa d'infantil.

❖ DEFINICIÓ “INSTAL·LACIÓ ARTÍSTICA PER A ÚS EDUCATIU”

Víncle entre art i educació

Des del naixement, coneixem el món a través dels sentits i els estímuls que interpretem de forma automàtica. A mesura que avancen les experiències de la persona, aquesta cerca va augmentant gradualment, “el que al principi és una resposta reflexa, una funció de l'instint, es converteix en una cerca gradual de l'estímul, la diferenciació, l'exploració i, amb el temps el significat” (Eisner, 2002, p.18), és a dir, la persona va necessitant una major recepció i diversitat d'aquesta informació. Per tant, el desenvolupament sensorial depèn també del context, on entre altres factors, trobem l'art.

Com diu Eisner (2002), per mitjà de les arts aprenem a veure el que no havíem advertit, a sentir el que no havíem sentit i a emprar formes de pensament pròpies d'elles. Per mitjà d'elles emprenem un procés on es reconstrueix el nostre ésser.

Segons Abad (2013), l'art contemporani pot fer al nen un participant actiu de la cultura, dotant-lo amb la capacitat d'accedir a l'art com a experiència quotidiana i produint obres obertes a la interpretació i al joc dels significats. I els educadors hem d'arribar a temps a aquesta trobada i poder atendre els seus interessos abans que se separi definitivament d'aquest estat global per a sentir, percebre i gaudir de l'art íntegrament.

Instal·lacions artístiques en el context escolar

Les instal·lacions artístiques són un recurs que ens permet aplicar una metodologia lúdica i lliure on l'infant és el protagonista de les seves descobertes, semblant les bases del seu desenvolupament.

Si partim de què la idea d'aprendre i fer accions són inseparables, els teòrics de la cognició situada, parteixen de què el coneixement és part i producte de l'activitat, del context i la interacció social en què es desenvolupa i utilitza.

Les instal·lacions artístiques en el context escolar permeten versionar obres d'artistes i introduir-les a les aules, permetent als infants apropiarse de l'obra a través dels materials i l'espai que es presenta. Els infants aprenen per l'experiència de la bellesa, la cultura i l'ambient d'aprenentatge perquè són la manifestació mateixa de la contemporaneïtat (Abad, 2013).

Aquest recurs es converteix en una font de possibilitats, no només estètiques sinó també didàctiques i sensorials, on a través d'elements quotidians, els infants tenen la possibilitat de manipular, fer, desfer, experimentar, transformar, etcètera.

Els participants prenen un paper protagonista i participatiu en l'obra, interaccionen amb ella i realitzen la seva pròpia interpretació. Fer una instal·lació és preparar un lloc perquè pugui ser utilitzat per l'usuari d'una determinada manera. És permetre que es posin en funcionament un conjunt d'instruments, aparells, equips o serveis; que puguin activar una sèrie de funcions segons les necessitats del moment. És el que instal·la qui possibilita una nova utilització de l'espai en el qual actua, però qui la posa en marxa, qui li dóna un determinat ús, és qui ho utilitza, l'usuari (Lagarraña, 2001).

❖ TIPOLOGIES D'INSTAL·LACIONS:

○ SEGONS LA SEVA DISPOSICIÓ A L'AULA:

1. INSTAL·LACIÓ PLANA:

A qui va dirigida: Infants de 0 a 2 anys preferiblement degut a les condicions físiques de l'edat. No obstant això és apta per totes les edats de l'etapa d'infantil.

Què la caracteritza: És una instal·lació dipositada a terra, per tal de facilitar l'accés dels infants, potenciant un desplaçament lliure i autònom, que faciliti l'experimentació.

Materials: Objectes de poc volum, pensats per potenciar principalment l'experimentació i manipulació a través dels sentits per tal de poder potenciar la descoberta de l'entorn.

Exemple:

Figura 1 i 2. Instal·lacions fetes per la Mestra Maria Diaz Lourido

2. INSTAL·LACIÓ EN VOLUM:

A qui va dirigida: Infants d'1 a 4 anys. No obstant això, és apta per totes les edats de l'etapa d'infantil, però es recomana que els infants puguin desplaçar-se per si sols, per facilitar l'exploració i manipulació lliure.

Què la caracteritza: És una instal·lació creada a terra, però amb elements que destaquen per la seva alçada que sobresurt del pla de l'aula, una instal·lació en volum sol estar combinada amb elements plans.

Materials: En la gran majoria són elements en volum, per tal de potenciar la interacció que els infants fan amb ells, fàcils de manipular, transportar, transformar... També potencien la combinació i interacció entre els diferents elements. Han de ser elements que potenciïn la imaginació dels infants, és a dir que siguin versàtils.

Exemple:

Figura 3.
Instal·lació del Blog Toc Toc Bottega.

Figura 4.
Instal·lació de l'Escola Infantil Agasalle

3. INSTAL·LACIÓ AÈRIA

A qui va dirigida: Infants a partir de 2 anys. Està recomanada per infants que puguin mantenir-se autònomament dret, per facilitar la mobilitat i interacció amb els diferents elements. També pot adaptar-se a infants més petits col·locant els elements més propers a les seves possibilitats.

Què la caracteritza: És una instal·lació creada a partir d'elements penjants del sostre o una altra superfície. Aquests estan pensats per crear un ambient o espai aeri, a través del qual els infants interactuen.

Materials: Els elements han de ser lleugers i manipulables, per facilitar i potenciar la interacció, però aquests alhora han d'estar a l'altura dels i ser segurs pels participants en la instal·lació.

Exemple:

Figura 5.
Instal·lació de l'Escola Infantil Agasalle

Figura 6.
Instal·lació del blog Mi sala amarilla

4. INSTAL·LACIÓ SEMI COMPLETA

A qui va dirigida: És apta per totes les edats de l'etapa d'infantil, però es recomana que els infants puguin desplaçar-se per si sols, per facilitar l'exploració i manipulació lliure.

Què la caracteritza: Aquestes instal·lacions consten de dues parts, els elements dipositats en el terra (plans o en volum) i els elements penjants del sostre. Aquesta proposta genera un entorn més místic i potencia la motivació dels infants, ja que aquests disposen de més elements d'interacció i són capaços de potenciar encara més la seva imaginació i immersió en l'entorn creat.

Materials: Els materials poden ser molt diversos, però la principal condició en aquest cas és la seguretat dels infants, ja que aquests han de poder moure's sense preocupacions, i els elements penjants han d'estar ben fixats en el seu lloc (sempre que no es busqui el contrari).

Exemple:

Figures 7 i 8. Instal·lacions de l'Escola Infantil Agasalle

5. INSTAL·LACIÓ COMPLETA

A qui va dirigida: Infants de 3 a 6 anys. No obstant això, és apta per totes les edats de l'etapa d'infantil, però es recomana que els infants puguin desplaçar-se per si sols, per facilitar l'exploració i manipulació lliure.

Què la caracteritza: Aquesta instal·lació comporta una transformació total d'un espai, en el qual s'eliminen o s'integren els elements ja existents, per crear una atmosfera totalment diferent. Aquesta dinàmica pretén transportar els infants a un espai fictici, màgic, únic, en el qual aquests es sentin lliures per imaginar, crear i desenvolupar sobretot el joc simbòlic a més a més de l'experimentació i manipulació dels elements proporcionats.

Materials: Aquests espais solen girar entorn una temàtica molt clara, la qual seria idoni comentar amb els infants, per crear-la entorn els seus interessos, tot i que tot el procés ha d'estar dut a terme sense la seva participació per potenciar el factor sorpresa.

Exemple:

Figures 9 i 10: Escola El Bosc de la Pabordia

○ **SEGONS LA SEVA DISTRIBUCIÓ:**

1. INSTAL·LACIÓ CONCÈNTRICA:

Descripció: Tots els elements de la composició tendeixen a reunir-se en el centre, creant una visualització radial, que comença en el punt central i es va expandint, generalment, acabant creant un gran cercle.

Què transmet: Les esferes o cercles representen l'infinit, sense un inici ni un final, creant un cercle d'energia interrompuda. Són senyal de moviment, però també el perfecte refugi sense vores afilades, això transmet la sensació d'una zona còmode i segura.

Altres: També pot està creada per diferents disposicions còntriques més petites, per tal de crear un espai més personal per cada infant participant o amb intenció de crear petits grups d'interacció.

Exemple:

Figures 11 i 12. Instal·lacions de l'Escola infantil Agasalle

2. INSTAL·LACIÓ ESPIRAL:

Descripció: Els elements de la composició estan disposats en espiral per tal de crear, un laberint o camí per a seguir, el qual pot ser utilitzat o no pels participants.

Què transmet: Les línies contínues transmeten una unió, cooperació, acostament, suavitat i dinamismes. Si és una línia corba com en aquest cas, tindrà un significat de moviment, que convidarà als infants ha de fer el mateix. En tenir forma d'espiral, aquest crea un camí de principi a fi de la construcció artística.

Exemple:

Figura 13.
Instal·lació del projecte "Un lugar para vivir"

Figura 14.
Instal·lació a l'Escola infantil Los Tilos

3. INSTAL·LACIÓ LINEAL:

Descripció: Els elements presentats es troben presentats seguint un ordre, unes línies o una disposició molt remarcada, la qual pot estar present de diverses formes.

Què transmet: Generalment les línies transmeten un ordre, i aquest ordre genera als observadors i participants, confiança i seguretat. L'ordre és un factor imprescindible en les presentacions als infants i les línies generen un afecte visual que afavoreix aquest factor.

Exemple:

Figura 15.
Museu nacional Reina Sofia

Figura 16.
Escola infantil Gaia

4. INSTAL·LACIÓ GEOMÈTRICA:

Descripció: Tota la composició segueix una forma geomètrica o aquesta és l'encarregada de delimitar l'espai inicial d'interacció.

Què transmet: Les formes geomètriques creen un espai segur, estable. Transmeten honestat. La seva forma transmet pau i descans, ja que aquesta està delimitada clarament per una forma reconeguda per l'infant. Les seves mesures idèntiques representen igualtat i ordre.

Exemple:

Figura 17.
Instal·lació de l'Escola infantil Agasalle

Figura 18.
Proposta de J. Abad i Á. Ruiz de Velasco

5. INSTAL·LACIÓ ALEATÒRIA:

Descripció: En aquesta instal·lació els elements presentats no disposen d'un ordre planificat amb anterioritat, sinó que els elements són dipositats aleatòriament. En alguns casos solament es presenta en alguns dels objectes.

Què transmet: En aquest cas, com no trobem un ordre específic ens transmet un cert caos, però alhora sentim llibertat per poder actuar sobre els elements presentats, ja que es troben col·locats d'una forma més natural i conviden a ser lliures per poder interviindre.

Exemple:

Figura 19.
Instal·lació de l'Escola infantil Gaia

Figura 20.
Instal·lació del "Proyecto miradas"

❖ COM FER INSTAL·LACIONS A L'ESCOLA BRESSOL

Aspectes a tenir en compte

Primerament, abans de dissenyar o preparar una instal·lació serà necessari un procés de planificació en el qual es tingui clar l'objectiu i la temàtica d'aquesta, un cop aquest punt estigui clar es podrà començar a fer un disseny sobre els materials i en quina posició estaran presentats.

Per tal de preparar una instal·lació artística és pertinent utilitzar una sala la qual no estigui en contacte amb infants durant la preparació, per tal de mantenir el factor sorpresa i així potenciar la seva curiositat i motivació.

Elements de la instal·lació

També és necessari pensar bé els elements principals de la instal·lació, ja que aquests seran els protagonistes, juntament amb els infants del procés d'aprenentatge. Aquests han de ser **elements quotidians i senzills**, els quals afavoreixin una utilització diversa per part dels infants, per tant **versàtils**.

Aquests materials és interessant que siguin (sempre que sigui possible) **elements naturals** perquè així afavoreixin el desenvolupament dels seus sentits, perquè de mica en mica vagin formant la seva pròpia imatge del món, esbrinant les seves característiques a través dels materials i com es comporten.

Serà important també tenir en compte el que volem aconseguir amb la llum, les ombres o la foscor, aquests elements poden ajudar-nos a endinsar millor els infants en l'entorn, i amb els mateixos elements crear espais molt diversos.

És important, a més a més, que els elements presentats **garanteixin la seguretat** dels infants, ja que aquests han d'estar preparats pel seu ús i impedir el seu deteriorament o que puguin provocar danys als infants, és a dir, ser elements totalment segurs.

❖ COM PRESENTAR L'ACTIVITAT ALS INFANTS

Com introduir l'activitat:

Un cop estiguem davant de la instal·lació, la docent s'encarregarà de mantenir un ambient de sorpresa, procurant que existeixi una actitud de curiositat per part dels infants, això ho podrà fer a través de preguntes que promoguin actitud de descobriment i exploració en el posterior joc lliure.

Un cop estiguin davant de la instal·lació podem introduir-la a través de preguntes sobre el que veuran; Què és el que veieu? Perquè creieu que pot servir? Què creieu que podem fer?... I També preguntes més específiques sobre els materials que componguin l'espai. Aquestes preguntes ens ajudaran a introduir l'activitat però sense donar consignes o explicar el que han de fer, ja que en tots els casos serà joc lliure, també ajudarà al fet que els infants tinguin un primer contacte a través de l'observació, anticipant la relació i el descobriment dels materials i la seva configuració abans de començar a intervenir.

És important tenir en compte l'edat dels participants i les seves característiques per tal de poder adaptar correctament el transcurs de la introducció de l'activitat.

Un cop feta aquesta primera introducció els infants entren en la instal·lació per poder experimentar i manipular lliurement amb l'espai proposat.

Com i quan finalitzar l'activitat:

Quan la mestra observi que l'activitat es dispersa o els participant estan cansats, podrà intentar ajudar a continuar una mica el joc, donant algunes consignes o intervenint per tal de suggerir algun joc d'una manera indirecta, però sempre serà recomanable respectar els ritmes dels infants i saber quan és moment de finalitzar el joc en aquest espai.

Sempre que l'edat i característiques dels infants ho permetin, es realitzarà una cloenda de l'activitat en la qual els infants podran parlar sobre el que han sentit, que els ha agradat més, el que menys, que han fet amb els elements, etc.

❖ AVALUACIÓ

Una part fonamental del procés d'aprenentatge és l'avaluació, ja que ens permet valorar el procés i millorar la pràctica educativa a través d'una pràctica reflexiva de les millores a portar a terme o pel contrari, de les fortaleces de la proposta.

L'observació sistemàtica serà la principal tècnica d'avaluació, a través de la qual la mestra realitzarà anotacions, a través de les quals narrarà el desenvolupament de l'activitat i aquells fets que desitgi destacar.

També seria recomanable crear una graella d'observació que complementi aquestes anotacions en les quals la mestra es marqui uns ítems específics a observar per a cada infant, això l'ajudarà a centralitzar la seva tasca en aquells objectius més específics pels quals ha estat creada la instal·lació artística.

En cas de ser possible, es recomana poder complementar l'observació de l'activitat amb el recull d'una documentació a través de fotografies o vídeos, ja que aquests ajudaran a plasmar les accions dels infants, alhora de les emocions i segurament complementaran les anotacions de la mestra, contribuint positivament posterior anàlisi dels fets.

Considerant que l'infant no és l'únic responsable de l'aprenentatge, la pràctica docent també serà avaluada, ja que la seva capacitat d'improvisació i resolució de conflictes guiarà inconscientment el transcurs de l'activitat, igual que la disposició com als alumnes i la seva capacitat de realitzar preguntes obertes que acompanyin el pensament autònom i el raonament dels infants.

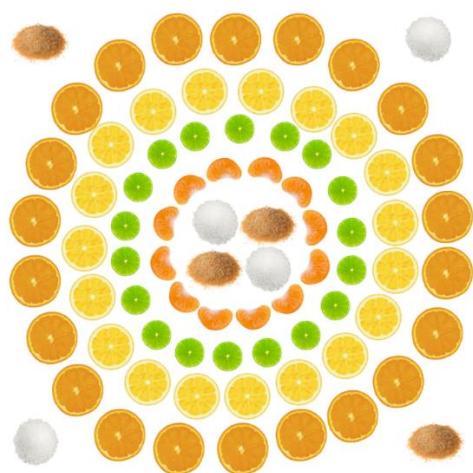
APLICACIÓ PRÀCTICA I ANÀLISI

En segons lloc, vull exemplificar aquesta guia a través d'un cas pràctic, el qual hagués estat portat a terme en el context escolar, en una llar d'infants del poble Sant Antoni de Vilamajor, en una aula amb infants d'entre 1 i 2 anys. En aquesta aula dos infants encara no es desplaçaven autònomament i un infant ho feia amb dificultats. També cal tenir present que en concret aquesta llar d'infant disposa de dues línies i no tenen cap aula polivalent.

Durant el transcurs de les pràctiques en les quals estava previst portar a terme aquestes activitats, les mestres havien començat el treball dels sentits, per tal de poder treballar-los tots, programarien totes les activitats durant dues setmanes pensant en un mateix sentit per després passar al següent.

Tenint en compte aquests factors aquestes van ser les meves propostes d'instal·lacions per tal de treballar els sentits del gust i el tacte, en aquest cas concretament pensat per potenciar aquest sentit amb els peus, a més a més de la resta del cos.

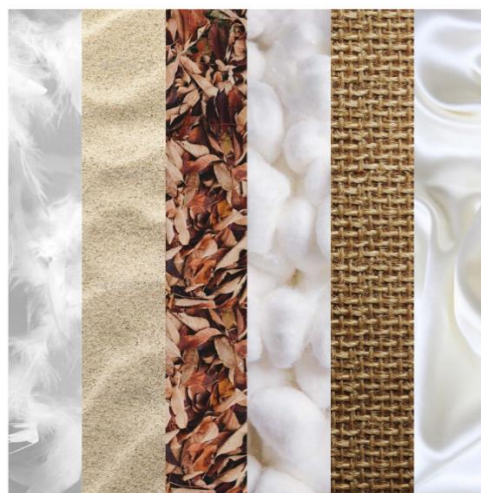
INSTAL·LACIÓ DEL GUST

LLEGENDA

INSTAL·LACIÓ DEL TACTE

LLEGENDA

Totes dues instal·lacions són instal·lacions planes, com que hi ha infants que encara no caminen propiciem l'accés d'aquests als materials de la instal·lació, també podríem col·locar elements penjants a una alçada adequada pel seu accés però en aquests casos la intenció era proporcionar un fàcil accés a tots els elements per igual a tots els infants.

Els materials proposats faciliten l'experimentació lliure, ja que no proporcionen cap perill pels infants al contrari, estan pensats per una manipulació autònoma, ja que aquesta no requereix una màxima supervisió i intervenció de la persona adulta.

Els elements són fàcilment manipulables pels participants, per tal de facilitar la seva interacció i desenvolupament de la percepció sensorial. Concretament amb aquest cas també podrien fer barreges amb els elements per poder transformar aquests i continuar manipulant-los explorant.

En el cas de les dues instal·lacions podríem adaptar els elements segons l'època de l'any condicionant-la a l'entorn que l'estació proporciona. Per exemple a l'estiu; fer la instal·lació del gust amb les fruites de temporada i encaminar la instal·lació del tacte a les textures d'aquesta estació: sorra de platja, algun element amb aigua, etc.

Segons la seva distribució la instal·lació del gust és cèntrica i la instal·lació del tacte lineal, totes dues són aptes per a qualsevol edat o finalitat, però aquestes han estat creats perquè tant les línies amb el seu ordre com el cercle sense un principi o un final, són efectes que transmeten un ambient de confiança i seguretat, creant un espai còmode.

Aquest element és molt important en les instal·lacions sobretot quan parlem d'infants que mai han realitzat aquesta activitat ni han viscut una transformació de la seva aula. És per això, que aquestes distribucions afavoreixen els primers contactes dels infants amb les instal·lacions artístiques.

5. DISCUSSIÓ I CONCLUSIONS

DISCUSSIÓ

Actualment les escoles disposen de molts recursos, com per exemple els espais, els racons, tallers... tots aquests espais també són vàlids per treballar a l'etapa d'educació infantil.

Tots els recursos que propicien la manipulació i experimentació dels infants per tal d'afavorir el seu desenvolupament integral i significatiu ho són, però a través de les instal·lacions artístiques no solament enfoquem una activitat, que pot ser artística o no, sinó que creem un espai d'aprenentatge en si mateix a través del qual creem aprenentatge mitjançant la interacció entre els participants i els elements.

Per tant les instal·lacions ens proporcionen un espai d'aprenentatge molt ric en el qual els infants puguin construir les seves pròpies bases a partir de la proposta creada. A més a més la transformació de l'espai ens proporciona un factor de sorpresa i motivació, que alguns casos amb els altres recursos es tornen monòtons, i perdem aquesta motivació inicial per part dels infants.

Durant els darrers anys s'ha intentat incorporar en major grau l'educació i cultura artística a les escoles, per tal d'aconseguir-ho necessitem que les mestres tinguin al seu abast i disposin d'aquesta introducció de l'art a l'escola. Cal trencar esquemes sobre què l'art solament es troba en els museus o exposicions, l'art és molt més, l'art ens troba en el dia a dia dels infants en infinitat de formes i cal donar-hi la importància necessària.

Les manifestacions artístiques tenen una presència constant en el nostre entorn i en la vida de les persones, són espais de relació en els quals es creen experiències, significats, emocions, idees i pensaments. L'educació artística pretén que els infants adquireixin la capacitat d'interpretar i representar el món, a través d'elements quotidians que troben en el seu dia a dia.

Com diu Abad (2013), "El sentit de "fer art" no és altra cosa que celebrar l'extraordinari i generar processos de qualitat de vida". Fer art significa implicar-se en un projecte que necessita altres persones per crear un vincle que no diferencia entre el que ensenya i el que aprèn. Fer art en educació és significar i reconèixer que cada dia determinem que és especial, extraordinari o revelador.

És a dir, cal trencar els esquemes de les mestres de les escoles, per tal que experimentin l'art, l'art no solament és pintar, o crear una escultura amb fang, l'art està en l'entorn, en el dia a dia, en tots els racons de les escoles, per això és important que les docents tinguin una certa cultura artística, que els permeti anar més enllà d'aquestes concepcions sobre l'art.

Les instal·lacions artístiques permeten trencar esquemes, crear en el context escolar un espai, on amb elements quotidians i senzills, puguem crear un espai d'aprenentatge sense límits, en el qual els infants siguin els protagonistes del seu propi aprenentatge.

L'art contemporani portat a les escoles, pot fer dels infants participants actius de la cultura, proporcionant-los la capacitat d'accedir a l'art com experiència quotidiana i produint obres obertes a la interpretació i al joc de significats. Els infants aprenen per l'experiència de la bellesa, la cultura i l'ambient d'aprenentatges doncs són la manifestació de la contemporaneïtat (Abad, 2013).

CONCLUSIONS

En un principi, volia demostrar, segons el meu punt de vista, la necessitat i importància de la utilització del recurs de les instal·lacions artístiques en l'etapa d'educació infantil. Aquest procés es volia portar a terme a través d'una sèrie de pràctiques que es desenvoluparien i s'avaluarien a l'escola, però a causa de les circumstàncies actuals aquest objectiu va haver de ser modificat. Aleshores, em vaig proposar de crear una guia per a ajudar el personal docent a conèixer aquest recurs i animar-se a utilitzar-lo en les seves aules.

Segons la meua visió la guia ajuda d'una manera simplificada a entendre la importància de les instal·lacions en el context escolar. També ordena i exemplifica les diferents tipologies d'instal·lació, per tal de poder entendre millor l'objectiu de cada composició i poder crear-ne una adaptada a les necessitats de cada espai i grup al qual vagi dirigida. A més a més la guia dóna consignes, pensades per orientar el creador de la instal·lació, per tal de poder-la portar a terme i avaluar tot el procés i, no només analitzar el desenvolupament de les accions dels infants, sinó per poder avaluar tot el procés i el paper del docent.

Un cop finalitzada la guia havia pensat que aquesta fos avaluada per personal docent, i per experts en aquesta temàtica, però a causa de les circumstàncies actuals m'ha estat impossible: Vaig poder contactar amb Javier Abad, el referent en les instal·lacions artístiques, però en aquestes dates li va ser impossible dedicar-me temps per poder valorar la meua guia, no obstant això vaig aprendre molt de la informació que em va proporcionar per auto-respondre'm a través d'una entrevista que l'hi van fer l'any 2013.

Més endavant m'agradaria poder seguir aquest procés cap a l'avaluació de la meua guia, per tal de millorar-la i fer-la més precisa i útil per la seva utilització per part de les mestres. També m'agradaria poder realitzar-la en un format senzill i pràctic per poder proporcionar-la a totes les persones que vulguin utilitzar-la.

No obstant, tot i no haver pogut completar el treball tal com volia, i no haver pogut portar a la pràctica cap aspecte d'aquest treball, considero que he aconseguit complir amb tots els objectius del treball i recopilar les justificacions necessàries per demostrar la necessitat d'aquest recurs en el context escolar.

He creat una guia per facilitar a les mestres que vulguin utilitzar el recurs de les instal·lacions artístiques en el context escolar, i aquest ha estat creat segons la recopilació de tota la informació teòrica i pràctica a la qual he tingut accés.

6. REFERÈNCIES BIBLOGRÀFIQUES

- Abad, J. (2008). *El placer y el displacer en el juego espontáneo infantil*. Revista Arteterapia Papeles de Arteterapia y Educación Artística para la inclusión social, 3, 167-188.
- Abad, J. (2011). *Experiencia estética y arte de participación: juego, símbolo y celebración*. OEI.
- Abad, J. (2013). 6o Encuentro OMEP. Buenos Aires, Argentina (Mayo, 2013). Recuperat de <https://idoc.pub/documents/javier-abad-molina-entrevista-wl1pzd2w3vlj>
- Abad, J. i Ruiz de Velasco, Á. (2014). *Contexto de simbolización y juego. La propuesta de las instal·lacions*. Aula de Infantil, 77.
- Díaz-Obregón Cruzado, R. (2006). *Arte contemporáneo y educación artística: los valores potencialmente educativos de la instalación*. (Tesis doctoral, Universidad Complutense de Madrid).
- Eisner, E. (2002). *El arte y la creación de la mente*. Barcelona. Paidós.
- Hoyuelos, A. (2007). *Documentación como narración y argumentación*. Aula de Infantil, 39, pp. 5-9
- Lapolla, P., Mucci, M. i Arce M.A. (2017). *Experiencias artísticas con instalaciones. Trabajos interdisciplinarios de simbolización y juego en la escuela infantil*. Ediciones Novedades Educativas, Buenos Aires.
- Larrañaga, J. (2001). *Instalaciones*. Donostia- San Sebastián: Editorial Nerea
- Rubio, L. i Riaño, M.E. (2019). *Arte i educació: instal·lacions en el aula de infantil*. *Revista d'Innovació Docent Universitària*. (11) 54-64. Universidad de Cantabria. Recuperat de : <http://revistes.ub.edu/index.php/RIDU>
- Martínez, S. (2009). *Instalaciones artísticas como metodología de aprendizaje en futuros docentes*.

Moreno, F.M. (2013). *La manipulación de los materiales como recurso didáctico en educación infantil*. Estudios sobre el Mensaje Periodístico. Vol. 19, Núm. especial marzo, págs.: 329•337. Madrid, Servicio de Publicaciones de la Universidad Complutense.

7. REFERÈNCIES DE LES IMATGES

FIGURA 1 i 2: Mestra Maria Diaz Lourido. Recuperat de: <https://www.pinterest.es/diazlourido/>

FIGURA 3: Blog Toc Toc Bottega. Mendrisio, Suïza. Recuperat de: <http://toctocbottega.blogspot.com/>

FIGURA 4, 5, 7, 8, 11, 12, 17: Escola infantil Agasalle, Santiago de Compostela, España Recuperat de: Pinterest i Facebook.

FIGURA 6: Blog Mi sala amarilla. Recuperat de: <https://salaamarilla2009.blogspot.com/>

FIGURA 9 i 10: Escola El Bosc de la Pablordia. Girona, España. Setmana de somnis i Setmana dels viatges. Recuperat de: <http://www.escolaelboscdelapabordia.cat/blog/>

FIGURA 13: Projecte "Un lugar para vivir, Toledo, España. Recuperat de: <http://www.milagrosatoledo.es/proyecto-lugar-vivir/>

FIGURA 14: Escola Infantil Los tilos, Ourense, España. Recuperat de : <https://escuelainfantillostilos.wordpress.com/>

FIGURA 15: Exposició al museu Reina Sofia. Madrid, España. Recueprat de : <https://www.museoreinasofia.es/>

FIGURA 16 i 19: Escola infantil Gaia. Barcelona, España Recuperat de: <https://www.escuelagaia.org/instalaciones-de-juego>

FIGURA 18: Proposta de de las «instalacions de joc»: metàfora de la trobada i la vida de relació. 2020. Javier Abad Molina y Ángeles Ruiz de Velasco Gálvez. Recuperat de:
<https://arqa.com/actualidad/colaboraciones/la-propuesta-de-las-instalaciones-de-juego-metaforas-del-encuentro-y-la-vida-de-relacion.html>

FIGURA 20: Proyecto miradas. Salamanca, España. Recuperat de:
<http://proyectomiradas.com/>